

**JAVNA USTANOVA
DOM ZDRAVLJA KANTONA SARAJEVO**

**AKCIONI PLAN DJELOVANJA
JAVNE USTANOVE DOM ZDRAVLJA
KANTONA SARAJEVO
TOKOM PANDEMIJE A/H1N1/09 INFLUENCE**

Sarajevo, 16.11.2009. godine

1. Uvod

Na osnovu „Plana pripravnosti i kontrole pandemijske influence u Bosni i Hercegovini“, Zakona o zaštiti stanovništva od zaraznih bolesti (Sl. novine FBiH 29/05), drugih zakona i podzakonskih akata koji uređuju oblast zdravstvene zaštite, kao i Vodiča za zdravstvene djelatnike kod sumnje na NOVU GRIPU, Nova gripa A/H1N1/09, Algoritma postupaka u detekciji i upravljanju slučajem sumnjivim na novu gripu A/H1N1/09, Upravljanje slučajem infekcije novim A/H1N1/09 virusom influence – procedura i postupci za zdravstvene radnike primarnog nivoa, JUDZKS je izradila **Akcionni plan djelovanja tokom pandemije H1N1 influence u smislu definisanja zadataka i aktivnosti na pripremama za V i VI fazu pandemijskog procesa.**

2. Ciljevi

- Definisanje uloge i mjesta JU Dom zdravlja Kantona Sarajevo u opštem planu priprema i odgovora na pandemiju na nivou Kantona Sarajevo, odnosno, na nivou Federacije, u ingerenciji je Zavoda za javno zdravstvo
- Osiguravanje spremnosti JU Dom zdravlja Kantona Sarajevo za upravljanje slučajem infekcije virusom nove A/H1N1/09 influence
- Umanjenje efekata i posljedica pandemije (morbidity, mortalitet i stope radnog apsentizma, psiholoških posljedica i sl.) uz dobro planiranje i upotrebu svih resursa i mjera
- Održavanje funkcionisanja zdravstvenog sistema na nivou Kantona i općina tokom pandemije i pružanje zdravstvene zaštite građanima na najvišem mogućem nivou
- Aktivnosti JU Dom zdravlja Kantona Sarajevo sa svrhom informisanja osoblja i pacijenata o načinu postupanja u cilju prevencije širenja pandemijske gripe (savjeti putem telefona)
- Kvalitetan monitoring i objektivna procjena epidemiološke situacije na kantonalnom i lokalnom nivou
- Planiranje rezervnih ljudskih i materijalnih resursa koji će po potrebi biti angažovani u toku pandemije (preventivne i kurativne mjere - vakcinacija, davanje antivirusnih lijekova oboljelim radnicima-pacijentima, angažiranje nezaposlenih dobrovoljaca sa biroa, penzionera, Crvenog krsta/križa itd.)
- Uspostavljanje načina i linija komunikacije i komandovanja u cilju održavanja sistema odnosa sa javnošću u vreme trajanja pandemije
- Definisanje odgovornosti i uloge svih učesnika u pružanju zdravstvene zaštite u fazi priprema i u toku pandemije
- Uspostavljanje i održavanje što je moguće bliže saradnje sa organima vlasti u lokalnoj upravi, javnim preduzećima i ustanovama, kao i sa drugim zdravstvenim ustanovama, privatnim i javnim (na teritoriji Kantona) i učestvovanje u planiranju odgovora šire društvene zajednice na pandemiju
- Formiranje Stručnog tima na nivou Ustanove
- Formiranje Nadzorne jedinice na nivou organizacionih jedinica i općina

3. Organizacija zdravstvene zaštite

Vakcinacija monovalentnom pandemijskom vakcinom

Vakcinacija monovalentnom pandemijskom vakcinom sprovodi se prema listi prioriteta-rizičnih grupa koju sačinjava Zavod za javno zdravstvo FBiH i Koordinaciono tijelo Ministarstva zdravstva Kantona Sarajevo. Organizaciju i sprovođenje vakcinacije vrši Koordinaciono tijelo Ministarstva zdravstva Kantona Sarajevo i Stručni tim JUDZKS (datum početka, lokaliteti, kontraindikacije itd.).

Vakcinacija se sprovodi u skladu sa načelima bezbjedne imunizacione prakse uz poštovanje hladnog lanca u transportu. O sprovođenju vakcinacije vodi se potpuna zakonom propisana dokumentacija i evidencija.

Sve neželjene reakcije nakon imunizacije se registruju i prijavljuju Stručnom timu koji ih analizira i donosi odluku o potrebnim mjerama u vezi sa smanjenjem učestalosti i težine neželjenih reakcija.

Nadzor nad sprovođenjem vakcinacije vrši HES JUDZKS i Stručni tim.

Generalni direktor JU Dom zdravlja Kantona Sarajevo u konsultaciji sa stručnim timom i HES-om, a na osnovu instrukcija Ministarstva zdravstva FBiH, Ministarstva zdravstva Kantona Sarajevo i Zavoda za javno zdravstvo Kantona Sarajevo, donosi odluku o privremenom prekidu imunizacija vakcinama iz Programa obaveznih imunizacija Ministarstva zdravstva FBiH.

Epidemiološki nadzor i istraživanje

U toku faze VI, Higijensko-epidemiološka služba JUDZKS preko Zavoda za javno zdravstvo Kantona Sarajevo prikuplja informacije o broju oboljelih na osnovu izvještaja o broju hospitalizovanih i pregledanih koje svakodnevno dostavljaju sve zdravstvene ustanove i njihove organizacione jedinice. Svakodnevno se prate osnovne demografske, topografske i druge karakteristike epidemije o čemu se podnose izvještaji Stručnom timu. Na osnovu epidemioloških podataka o kretanju epidemije u Kantonu, opštinama i šire, donose se odluke o aktiviranju i sprovođenju pojedinih mjera prevencije i suzbijanja gripe.

Kadar, prostor, oprema i materijalno tehnička sredstva

- U ovoj fazi, gdje postoji mogućnost, u svakom centralnom objektu potrebno je odvojiti ordinacije za prijem febrilnih i potencijalno sumnjivih pacijenata u Ambulanti porodične medicine, Dispanzeru za predškolsku djecu i Dispanzeru za školsku djecu i omladinu.
- Medicinska sestra na kartoteci treba vršiti trijažu pacijenata i odmah identifikovati febrilne i potencijalno oboljele pacijente koji se ne smiju dugo zadržavati u čekaonici i takvog pacijenta što prije uvesti u prvu slobodnu ordinaciju na pregled.
- Prijem pacijenata u lokalnim ambulantomama treba obavljati na osnovu trijaže i što prije ih zbrinuti kako se ne bi dugo zadržavali u ambulanti.
- Prostor u kojem se vrši pregled ovih pacijenata potrebno je redovno provjetravati svaka 2 sata, mehanički čistiti (pod i površine), a nakon toga dezinfikovati.
- U svakom centralnom objektu potrebno je formirati sobu za izolaciju oboljelih sa težim i teškim simptomima koji čekaju transport ili dodatni specijalistički pregled. Ova prostorija treba da je opremljena sa standardnom opremom i mobilijarom kao i sve druge ljekarske ordinacije. U ovoj ordinaciji rade timovi iz porodične medicine, dispanzera za predškolsku i školsku djecu, kao i timovi iz specijalističko-konsultativne službe.
- U slučaju proglašenja epidemije gripe H1N1 sav raspoloživi kadar naše Ustanove će se staviti u službu obezbjeđivanja adekvatne zdravstvene zaštite stanovništva.
- U slučaju VI faze pandemije, u centralnim objektima potrebno je formirati odvojen prostor (trakt) za pregled ovakvih pacijenata. Prostor (trakt) mora imati odvojen ulaz, ordinaciju i čekaonicu za pacijente koji se neće miješati sa zdravim pacijentima. U navedenom prostoru pored tima porodične medicine, školske medicine i tima za predškolsku djecu i omladinu će raditi pulmolog i internista, a po potrebi i drugi profili zdravstvenih radnika. Soba za izolaciju se provjetrava, čisti i dezinfikuje nakon svakog pacijenta.
- U ovakvim situacijama sva raspoloživa oprema se stavlja u funkciju, te je potrebno obezbijediti sanitetsko vozilo za transport pacijenata u bolnicu, dovoljno rtg filmova, traka za EKG, laboratorijskih reagenasa, pulsni oksimetara, oksigenatora.
- Obezbijediti dovoljnu količinu zaštitnih maski, rukavica, špatula, dezinfekcionih sredstava, ampularnih lijekova, infuzionih otopina.
- Obezbijediti dovoljnu količinu sredstava za higijenu, papirnih ubrusa, mantila za jednokratnu upotrebu, čaršafa i plahti.

Postupak prilikom susreta sa pacijentom koji je sumnjiv na novu gripu A/H1N1/09

Pacijenti koji su sumnjivi na novu gripu A/H1N1/09 (temperatura >38 stepeni C, grlobolja i/ili kašalj) i osobama u njihovoj pratnji odmah treba dati zaštitnu masku. Po mogućnosti pacijent dobiva i zaštitne rukavice.

Ljekari i medicinske sestre obavezno nose zaštitnu masku i zaštitne rukavice u kontaktu sa pacijentima sumnjivim na novu gripu. Sumnjivog pacijenta odvođe u sobu za izolaciju u kojoj se obavljaju detaljna anamneza i fizikalni pregled.

Nakon odlaska pacijenta, ljekar i medicinska sestra skidaju i odlažu zaštitnu masku i rukavice u posebnu kesu koja se nosi u smeće, a mantil stavljaju u plastičnu kesu. Plastična kesa sa platnenim mantilima odnosi se u praonice. Osoba koja odnosi kesu sa mantilima treba da ima zaštitne rukavice.

Prostorija za izolaciju se svaka 2 h detaljno čisti, provjetrava i dezinficira. Čiste se i dezinficiraju podovi, stolovi i drugi predmeti. Za dezinfekciju se koriste svi raspoloživi preparati.

Pacijenti koji imaju blage ili srednje teške simptome nove gripe se uz propisanu terapiju šalju kući u dobrovoljnu izolaciju. Kontrola ovih pacijenata se obavlja telefonom svakodnevno. U kućnoj izolaciji pacijenti ostaju 24 h nakon prestanka simptoma bolesti.

Pacijenti sa težim ili teškim simptomima nove gripe, ili sa komplikacijama ili sa komorbiditetom, upućuju se pod pratnjom na Kliniku za infektivna oboljenja KCUS-a. Svi u pratnji, uključujući i vozača, trebaju nositi zaštitne maske. Prije upućivanja potrebno je nazvati Kliniku na broj 297-952 i obavijestiti dežurno osoblje da pristiže pacijent.

Pacijenti koji su vezani za kuću ili koji ne mogu doći u ambulantu, a koji na osnovu razgovora telefonom ili heteroanamnezom imaju moguću novu gripu, treba pregledati u kućnoj posjeti ukoliko dozvoljavaju organizacione i kadrovske mogućnosti. Prilikom dolaska u kuću, medicinski radnici i svi ukućani trebaju nositi zaštitne maske. Dalji postupak zavisi od težine simptoma.

Dokazani slučaj nove gripe A/H1N1/09 treba prijaviti nadležnom epidemiologu (prim. dr. mr. sci. Enes Šaćić, tel. 623-416).

Kućno liječenje i dobrovoljna izolacija oboljelih od nove gripe A/H1N1/09

Nakon pregleda svi pacijenti koji imaju blage ili srednje teške simptome nove gripe se uz propisanu terapiju šalju kući u dobrovoljnu izolaciju.

Kontrola ovih pacijenata se svakodnevno obavlja telefonom uz zabilješku u zdravstvenom kartonu. Telefonsku kontrolu mogu obavljati ljekari i medicinske sestre (po mogućnosti VSS ili VŠS).

U kućnoj izolaciji pacijenti ostaju 24 h nakon prestanka simptoma bolesti. Uobičajeno trajanje bolesti je 3 do 7 dana.

Pacijenti i članovi njihove porodice dobivaju usmeno uputstvo o ponašanju za vrijeme kućne izolacije.

U slučaju pogoršanja simptoma (ponovni skok temperature, otežano disanje, nedostatak zraka, poremećaj svijesti (smetenost - dezorijentacija – pospanost – koma), teško i stalno povraćanje, pogoršanje kašlja, iskašljavanje krvi i gnoja) pacijenti se odmah javljaju svom izabranom ljekaru ili u novoofomljeni centar za oboljele od nove gripe.

Kućne posjete i liječenje oboljelih od nove gripe

Pacijenti koji su vezani za kuću ili koji ne mogu doći u ambulantu, a koji na osnovu razgovora telefonom ili heteroanamnezom imaju teške oblike nove gripe, treba pregledati u kućnoj posjeti ukoliko to dozvole organizacioni i kadrovski kapaciteti.

Podaci pokazuju da svaki TOM u prosjeku ima 20 pacijenata koji su vezani za kuću iz nekog od sljedećih razloga:

- *Pacijent koji je nakon moždanog udara paraliziran i koji je u invalidskim kolicima ili mu je za kretanje neophodno ortopedsko pomagalo*
- *Teško oboljeli pacijenti u terminalnom stadiju ili pacijenti koji nikako ne ustaju iz kreveta*
- *Slijepi ili senilne osobe kojima je potrebna tuđa pomoć pri kretanju vani*
- *Osobe bez gornjih ekstremiteta koje ne mogu otvoriti vrata, koje ne mogu koristiti rukohvat na stepenicama i kojima je zato potrebna tuđa pomoć pri kretanju vani*
- *Osobe koje su nedavno otpuštene iz bolnice nakon hirurške intervencije i koje su iscrpljene ili imaju bol, i kojima je ljekar ograničio ili zabranio kretanje (kao npr. samo povremeno ustajanje iz kreveta ili hodanje po stepenicama samo jednom dnevno)*
- *Psihijatrijski pacijenti koji odbijaju napustiti kuću, kao i oni koji se osjećaju nesigurnim boraviti van kuće, iako nemaju fizičkih nedostataka*
- *Starije osobe koje ne napuštaju svoju kuću zbog slabosti i nesigurnosti uzrokovane godinama života*

Kućne posjete oboljelim od nove gripe planiraju se i obavljaju u dogovoru sa odgovornim ljekarom i odgovornom sestrom službe.

Radi efikasnijeg korištenja vremena, idealno bi bilo da se kućne posjete grupiraju vremenski i prostorno.

Prilikom dolaska u kuću, medicinsko osoblje treba da nosi jednokratne mantile (po mogućnosti), zaštitnu masku i rukavice.

Svim ukućanima treba odmah pri dolasku podjeliti zaštitne maske.

Nakon pregleda, postupak sa pacijentom zavisi od težine simptoma, komorbiditeta i eventualnih komplikacija.

Terapija i hemoprofilaksa kod oboljelih od nove gripe A/H1N1/09

Blaži oblici se liječe kao i sezonska gripa: simptomatska terapija, mirovanje u kućnim uslovima u periodu do 24h nakon prestanka simptoma bolesti.

Osobe sa težim i teškim simptomima bolesti koji zahtijevaju hospitalizaciju upućuju se u Kliniku za infektivne bolesti i obavještava se nadležni epidemiolog.

Svi hospitalizirani pacijenti će primiti antivirusnu terapiju bez obzira kada je bolest počela. U slučaju kućnog liječenja, antivirusnu terapiju je najbolje uključiti u prvih 48 h od početka bolesti.

U ovoj fazi epidemije, odluku o upotrebi antivirusnih lijekova u terapiji i hemoprofilaksi donosi infektolog.

Za terapiju i hemoprofilaksu koristi se jedan od dva nativirotika koji se mogu naći na tržištu:

1. Relenza (zanamivir)
2. Tamiflu (oseltamivir)

Navedeni lijekovi mogu se naći u različitim oblicima i dozama (pilule, tekući oblici i inhaler).

U slučaju proglašenja VI faze pandemije i izvanbolničkog liječenja upotreba antivirusnih lijekova provodiće se po uputstvu Stručnog tima.

Prevenција mogućeg visokog stepena apsentizma medicinskog osoblja i ostalih zaposlenika Javne ustanove Dom zdravlja Kantona Sarajevo (očekivani apsentizam 15-30%)

- Svi zaposlenici biće upoznati sa Akcionim planom za pandemiju nove gripe A/H1N1/09
- Svi zaposlenici JUDZKS dužni su da se pridržavaju mjera i postupaka propisanih u Akcionom planu za pandemiju nove gripe A/H1N1/09.
- Putem organizacione strukture JUDZKS vrišiće se redovno informisanje svih zaposlenika o situaciji pandemije nove gripe i sa novim naredbama, mjerama ili postupcima.
- Prilikom rada, medicinsko osoblje dužno je da preduzima sljedeće preventivne mjere u radu sa sumnjivim slučajevima: nošenje zaštitne maske i rukavica (ako je to moguće), redovno pravilno pranje ruku, promjena mantila (ukoliko je to moguće), dezinfekcija ruku, brisanje ruku dezinfekcionim ubrusima (ukoliko je to moguće).
- U slučaju obolijevanja zaposlenika od nove gripe, zaposlenik se javlja telefonom nadležnom ljekaru u svojoj organizacionoj jedinici koji mu otvara bolovanje u zdravstvenom kartonu. Nakon 24h po prestanku simptoma (obično 3- 7 dana) oboljeli zaposlenik se javlja na posao, pišu mu se doznake i započinje svoje redovne radne obaveze. Kontrola zaposlenika na bolovanju vrši se svakodnevno putem telefonskog razgovora. Nadležni ljekari izvještavaju svakodnevno menadžment JUDZKS o broju i stanju zaposlenika koji su na bolovanju zbog nove gripe.
- Svim zaposlenicima se preporučuje vakcinacija protiv redovne sezonske gripe.
- Kada bude dostupna vakcina, a prema preporuci Svjetske zdravstvene organizacije, ljekari i medicinske sestre (dobrovoljci) biće vakcinisani protiv nove gripe.
- Ukoliko dođe do izmjene režima davanja antivirusika (Tamiflu, Relenza), svim oboljelim medicinskim radnicima biće obezbijeđena hemoprofilaksa u prva dva dana bolesti u cilju bržeg ozdravljenja i smanjenja mogućih komplikacija.
- U slučaju visokog stepena apsentizma, potrebno je angažovanje dodatnih ljudskih resursa na osnovu postupaka iz poglavlja *Održavanje sistema zdravstvene zaštite*.
- Zbog povećanog stepena apsentizma potrebno je pažljivo i planski vršiti reorganizaciju rada ambulanti u zajednici i centralnim objektima JUDZKS o čemu treba redovno informisati javnost i lokalnu zajednicu.

Komunikacija u uslovima pandemije

1. Informativno-edukacijska komunikacija za prevenciju pojave i širenja pandemije

- Sistematsko edukativno djelovanje zdravstvenih radnika JUDZKS u svim kontaktima sa stanovništvom u cilju podizanja svijesti i promjene ponašanja opšte populacije
- Pismena uputstva – preporuke građanstvu za sprječavanje širenja zaraze

2. Protokol komunikacije među zdravstvenim radnicima u JUDZKS

- Relevantne informacije vezane za pojavu i širenje gripe H1N1 prolaze kroz postojeću infrastrukturu informiranja iz službi primarne zdravstvene zaštite prema odgovornim ljekarima i medicinskim tehničarima u organizacionim jedinicama JUDZKS
- Redovna komunikacija sa HES-om i Zavodom za javno zdravstvo KS je ažurna i efikasna (pismeno, telefonom, elektronski) i odvija se kroz već definisane načine komunikacije
- Prikupljene informacije, relevantne za pojavu i širenje gripe H1N1, prezentiraju se Stručnom timu (imenovani uposlenici JUDZKS) koji se sastaje jednom sedmično, a po potrebi i više puta. Zaključci sa sastanka Stručnog tima prezentiraju se generalnom direktoru JUDZKS

3. Komunikacija JUDZKS sa javnošću

- Informacije za javnost i sve druge specijalizirane grupe, konzistentne i relevantne, daje glasnogovornik JUDZKS uz potporu Stručnog tima i saglasnost generalnog direktora JUDZKS.

Održavanje sistema zdravstvene zaštite

Povećan broj zdravstvenih usluga usljed povećanja broja oboljelih, apsentizam zdravstvenog osoblja i drugi faktori utječu na neophodnost angažovanja rezervnih ljudskih i materijalnih resursa.

- Generalni direktor JUDZKS donosi rješenje o upotrebi rezervnih resursa

- Potrebno je formirati spisak sa adresama i brojevima telefona:

- doktora medicine, stomatologije, i dipl.farmaceuta
- penzionisanih doktora medicine i stomatologije
- nezaposlenih doktora medicine i stomatologije
- studenata V i VI god. medicinskog fakulteta
- penzionisanih med.sestara/tehničara
- nezaposlenih med.sestar/tehničara
- ljekara i medicinskih sestara/tehničara u privatnoj praksi

U fazi povećane potrošnje lijekova i opreme, i nemogućnosti kontinuirane nabavke, rizika od nastanka i širenja infekcija, uvodi se vanredni režim rada JUDZKS kojim se pružaju samo hitne zdravstvene usluge tokom trajanja pandemije. Uvodi se stroga kontrola korištenja lijekova i medicinskih sredstava od strane lica koje određuje generalni direktor JUDZKS.

PREPORUKE GRAĐANSTVU U CILJU SPRIJEČAVANJA ŠIRENJA GRIPE

1. Često **perite ruke** sapunom, u toploj vodi
2. Prilikom kašljanja, kihanja, šmrcanja, **pokrijte nos i usta** papirnom maramicom koju treba potom baciti u kantu za otpatke
3. Izbjegavajte dodirivati oči, nos i usta
4. Ako nemate maramicu, **kašljite u rukav** (unutrašnjost lakta ili rame), a ne u ruke
5. **Izbjegavajte zatvorene prostore** u kojima boravi mnogo ljudi
6. **Češće provjetravajte** i vlažite zrak u prostorijama u kojima boravite
7. **Pojačajte higijenu okoline** – čišćenje, dezinfekcija površina, predmeta, igračkaka
8. U slučaju sumnje ili pojave oboljenja – izbjegavajte kontakte sa oboljelim ili zadržite razmak od jednog metra
9. Ako imate simptome i znakove bolesti (iznenadna pojava temperature, obično iznad 38 stepeni Celzijusovih, praćeno bolovima u mišićima i zglobovima, suhim kašljem, grloboljom), **ostanite u kući i kontaktirajte telefonom svoga ljekara**, obavijestite učitelja ili razrednika
10. **U slučaju pogoršanja bolesti, odmah se javite svom ljekaru**

Radna grupa:

1. Prim. mr.sc.dr Enes Šačić
2. Prim.dr Amra Junuzović
3. Prim.dr Mujo Hošić
4. Prim.mr.sc.dr Zaim Jatić
5. Mediha Avdić, dipl.med.sestra